

Крижна В. В. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ ТА СПОСОБИ ЇЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ

Тіньова економіка в Україні нині стала важливою не лише фінансовою, а й економічною проблемою. Наявність тіньового сектору стає глобальною проблемою сучасності. В Україні вирішальну роль у його розвитку відіграли повільні темпи і непослідовність економічних перетворень. Тому тіньова економіка виступає не лише і не стільки причиною, скільки наслідком деформації легальної економіки.

З метою досягнення високого рівня прибутків тіньова економіка незаконно збільшує тіньові прибутки, створюючи тіньовий капітал шляхом використання тіньової зайнятості населення, здійснення тіньових бартерних угод, маклерства, фіктивних фінансових операцій тощо.

Практика економічного розвитку багатьох країн світу свідчить про існування тіньової економіки навіть за умов розвинених ринкових відносин. Проте особливо гостро проблема тінізації постає в країнах, де відбуваються зміни соціально-економічного устрою.

Головними фінансовими причинами поширення тіньової економіки загальновідомі є недосконале законодавство, податковий тягар, надмірне регулювання державою ринків праці та продукції. Тіньова економіка – це фінансово-економічна діяльність, пов'язана з незаконним привласненням особою або групою осіб частини створеної вартості або частки майна; неконтрольоване суспільством виробництво, розподіл, обмін і споживання товарно-матеріальних цінностей. Фінансово-економічна діяльність в тіньовому секторі здійснюється поза законом, що унеможливує стабільний розвиток суспільства та набуває актуальності у зв'язку з формуванням централізованих фондів коштів. Неєфективна податкова політика призводить до зменшення надходжень до бюджетів всіх рівнів, тобто змушує підприємства та підприємців приховувати свої прибутки [1].

Механізмами одержання тіньових доходів є:

- нелегальний експорт капіталів;
- отримання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обігу різниці між офіційними і реальними цінами на товари і послуги;
- корупція;
- нелегальні валютні та зовнішньоекономічні операції;
- випуск і реалізація необлікованої продукції;
- надання необлікованих послуг;
- вимагання, розкрадання, грабежі;
- фінансове шахрайство;
- незаконна приватизація державної власності;
- розкрадання в державних, акціонерних і колективних підприємствах [2].

Тінізація економіки призводить до приховування підприємствами реальних обсягів доходів, ухиляння від сплати податків, створення фіктивних підприємств тощо.

Корупція несуттєво впливає на загальний рівень державного управління. Проте за тотальної тінізації економічних процесів корупція може перетворитися на структуроутворюючий елемент державного управління. Найтиповішим проявом корупції є підкуп чиновників і державних діячів усіх рівнів (неправомірна вигода). За американськими оцінками, на підкуп впливових чиновників великі злочинні угруповання витрачають від 30–50 % своїх прибутків. Таким чином, корупція – це не лише форма злочинного збагачення бюрократичного державного апарату, а й процес приватизації державної влади тіньовими структурами [3].

Однією з причин виникнення тіньового сектору економіки є низька заробітна плата та високі податки фонду оплати праці.

Можна виділити низку об'єктивних факторів, які пояснюють значні обсяги тіньової економіки: високі податки; недостатня прозорість податкового законодавства та внесення змін до нього; непрозорі приватизаційні процеси; втручання владних структур усіх рівнів у діяльність суб'єктів господарювання; корупція органів державної влади та місцевого самоврядування [4].

Також необхідно виокремити конкретні негативні наслідки впливу тіньової економіки на якісний рівень життя

населення: несправедливий розподіл національного доходу; криміналізація суспільства; недовіра до органів державної влади; дискримінація суб'єктів господарської діяльності; скорочення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів; нелегальний експорт капіталів і зменшення обсягів інвестицій в економіку; залежність від іноземних позик; втрата промислового та інтелектуального потенціалу нації.

Детінізація української економіки пов'язана з комплексним її реформуванням, спрямованим на усунення чинників. Це негативно впливає на економіку, а саме спричиняє:

- скорочення офіційних джерел ресурсно-фінансового забезпечення підприємств;

- порушення інтересів між суб'єктами економічно-фінансових відносин, що скорочує базу розширеного відтворення одних суб'єктів на користь іншим;

- зростання штучного завищення витрат на ресурси, вузли та напівфабрикати (за деякими товарними групами українські ціни перевищили світові);

- прояви монопольної поведінки.

Формування державної політики, визначення напрямів і заходів щодо детінізації економіки зумовлені положеннями Закону України «Про основи національної безпеки України». У нормативному акті зазначено: подолання тінізації економіки можливе шляхом реформування податкової системи, оздоровлення фінансової та кредитної системи, припинення відпливу коштів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси.

Таким чином, у кожній сфері прояву тіньової економіки потрібно шукати різні способи детінізації, адже специфічність кожної галузі не дає змоги звести все під стандартне трактування. Так, сферу підприємництва необхідно легалізувати шляхом удосконалення системи оподаткування, у добувній промисловості слід здійснювати прозорий розподіл спеціальних дозволів і ліцензій на здійснення діяльності, у сфері виплати заробітної плати працівникам – ліквідувати диспропорції в оплаті праці та ввести диференціацію оподаткування. Тобто необхідно створити фінансові умови для легалізації тіньового сектору й усунення державних корумпованих структур на всіх рівнях влади.

Список використаних джерел

1. Предборський В. А. Тіньова економіка як загроза національній безпеці / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 9 (52). – С. 14–18.
2. Предборський В. А. Тінізаційний аспект процесів початкового нагромадження капіталу в Україні / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 6 (73). – С. 26–30.
3. Озерський І. В. Тіньовий сегмент економіки / І. В. Озерський // Економіка. Фінанси. Право. – 2005. – № 1. – С. 28–31.
4. Варналій З. С. Шляхи детінізації економіки України та її особливості / З. С. Варналій // Банківська справа. – 2007. – № 2. – С. 56–57.

Кришевич О. В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ШАХРАЙСТВУ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ: МАХІНАЦІЇ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

3 весни 2014 р. в Україні виведено з ринку майже 90 банків і деякі з них було закрито за активну участь у тіньовій економіці: легалізацію нелегальних доходів або, навпаки, виведення легальних грошей в тінь. Тіньова економіка в нашій країні різко перевищує середньосвітовий рівень. Тіньова економіка – це економічна діяльність, що суперечить законодавству даної держави. Усі види діяльності, які здійснюються за плату, не відображається в офіційній статистичній звітності, тобто не піддаються обліку з боку держави, зокрема податкових органів. Тіньова економіка – це сукупність нелегальних господарських дій, які класифікуються законодавством як кримінальні злочини різного ступеня тяжкості. Причиною існування тіньової економіки є матеріальна зацікавленість всіх верств «учасників» тіньової економіки в отриманні додаткового доходу за межами законодавства.